

DİL ARAŞTIRMALARI

Journal of Language Studies

Yıl/Year: 19, Dönem/Period: 2025-Bahar/Spring, Sayı/Number: 36

ISSN 1307-7821 | e-ISSN 2757-8003

YAYIN DEĞERLENDİRME

Review

Dil Felsefesi Tartışmaları: Platon'dan Chomsky'ye

Altınörs, Atakan (2017). *Dil Felsefesi Tartışmaları-Platon'dan Chomsky'ye*. İstanbul: Bilge Kültür-Sanat. 320 s. ISBN: 978-605-92-4119-9.

Azra Deniz Polat

Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Ankara/Türkiye

e-posta polatazradeniz@gmail.com

orcid 0009-0006-8621-0157

Atıf

Citation

Polat, Azra Deniz (2025). Dil Felsefesi Tartışmaları: Platon'dan Chomsky'ye. *Dil Araştırmaları*, 36: 307-311.

Başvuru

Submitted

26.11.2024

Revizyon

Revised

08.01.2025

Kabul

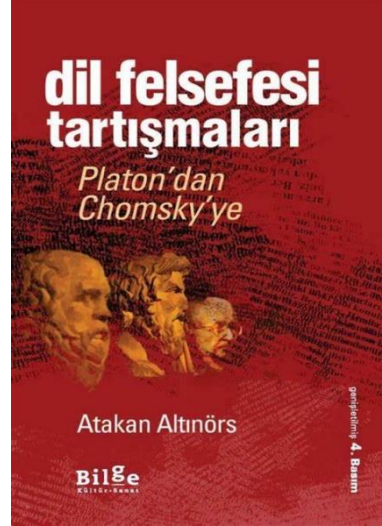
Accepted

27.01.2025

Çevrimiçi Yayın

Published Online

12.05.2025

Atakan Altınörs'ün “*Dil Felsefesi Tartışmaları: Platon'dan Chomsky'ye*” adlı eseri, dil felsefesine dair kapsamlı bir çalışma sunar. Eserde, dilin doğuştan mı geldiği yoksa toplumsal bir yapı olarak mı geliştiği gibi sorular üzerinden Platon, Aristoteles, Bergson ve Chomsky gibi önemli isimlerin düşünceleri karşılaştırmalı olarak ele alınmaktadır. Bu bağlamda, dilin öğrenilmesi ve anlamın inşası süreçlerinde insan zihninin rolü gibi konulara da değinilmektedir. Eser,

Altınörs'ün makalelerini bir arada topladığı kitabı olması dolayısıyla oldukça önemli bir kaynaktır. Makalelerin yayınlandığı dergiler ayrıca dipnot kısmında belirtilmektedir. Yazarın makalelerinden oluşması sebebiyle genel bir 'Giriş' metniyle başlayan bölümlerin sonunda yazarın bölümü değerlendirdiği 'Sonuç' kısmı ve 'Kaynakça' yer almaktadır. On üç bölümden oluşan eserin ilk baskısı 2015'te Bilge Kültür-Sanat Yayınları tarafından yayınlanmıştır. Eserin son olarak 4. baskısı 2023'te okuyucularla buluşmuştur. Kitap 2. basıma özel bir ön söz ile birlikte iki ayrı ön söz içermektedir. '2. Basıma Ön söz' kısmında yazar, dil felsefesinin tarihini incelediği ve dilin kökenine yönelik güncel sorunları dile getirdiği iki makalesini eklediğinden söz etmektedir.

Kitabın 'Ön söz' kısmında Atakan Altınörs, kitabın nasıl ortaya çıktığından bahsetmektedir. Yazar, bu kısımda makalelerini derleyip bir araya getirdiğinden, belli bir şekle uygun düzenlediğinden söz etmektedir. Ayrıca ismi geçen filozofların yaşadığı dönem sırasına göre dizildiği belirtilmektedir.

Kitabın birinci bölümü *Platon ile Aristoteles'in Retorik Anlayışlarının Karşılaştırılması* şeklinde başlamıştır. Bu bölümde "Retorik" teriminin etimolojisi ve bazı kavramlar üzerine tespitler, Retoriğin doğuşu ve Sofistler, Platon'un retorik anlayışı başlıkları yer almaktadır. Bu bölümde retorik teriminin etimolojisi, retorik anlayışla ilgili tespitler bulunmaktadır. Retorik anlayışın doğuşuyla Sofistlerin bu anlayışa yönelik tutumları değerlendirilmiştir. Platon'un retorik anlayışı reddetmesi gerekçeleriyle bu bölümde yer alırken, Aristoteles'in diyalektik ve retorik anlayış arasında kurduğu bağlantılardan söz edilmektedir. Platon diyalektiği kesin hakikate götüren bir yöntem olarak değerlendirir, Aristoteles ise bu düşünceye katılmaz. Bu bağlamda Platon ve Aristoteles'in retorik anlayış ile ilgili düşünceleri verilerek karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Aynı zamanda "Gorgias", "Protagoras", "Phaidros" gibi düşünürlerin retorik anlayış hakkındaki düşünceleri değerlendirilirken Sokrates ile düşünürlerin arasında geçen diyaloglar üzerinde durulur. Bölüm sonunda sonuç başlığı altında bölüm ile ilgili genel bir değerlendirme yapılmıştır.

İkinci bölüm olan *Réne Descartes'ta Düşünce-Dil İlişkisi*'nde Descartes'in dil eleştirisi, Descartes'in "anlam" görüşü başlıkları yer almaktadır. Bu bölüm, Descartes'in görüşlerini içermektedir. Descartes'in *Metot üzerine Konuşma, Felsefenin İlkeleri, Aklın İdaresi için Kurallar* başlıklı eserlerinden bahsedilir. Descartes'in eserlerinde hayvanların ifade biçimi, iletişim dili; saksığan ve papağan gibi hayvanların örnekleriyle insanların iletişim dili karşılaştırılır. Descartes'in anlam görüşüne göre, "idealar, "düşünceler" başka bir deyişle "fiili kavrayışlar" birbirinden ayrı değerlendirilmesi gereken kavramlardır. Descartes'in görüşlerinin temelini Chomsky gibi dil bilimcilerin dil anlayışı oluşturmaktadır. Yazar, sonuç kısmında Descartes'in görüşlerini değerlendirmiştir.

Üçüncü bölüm *Gottfried Wilhelm Leibniz'in ideal dil projesi* adını taşımaktadır. Bu bölümde, Leibniz'in ideal dil projesine değinilmektedir. Leibniz'in gençlik döneminde etkilendiği ekol, düşüncelerinin oluşmasında etkin bir rol oynamıştır. Bölümde "karakteristik" kavramına yaptığı tanım vurgulanırken Couturat'ın Leibniz'in ideal dil projesinde eleştirdiği noktalardan söz edilir. Yazar, bölüm

sonunda Leibniz'den etkilenen Frega ve Russel gibi filozofların çalışmalarından hareketle görüşlerin günümüzde de geçerliliğini sürdürmesine yönelik düşüncelerini belirtmiştir.

Dördüncü bölümü oluşturan *Etienne Bonnot de Condillac'te dil-düşünce ilişkisi*'nde, “*Davranış dilin*”den eklemli dile, *İşaretler ve analiz* gibi başlıklar yer almaktadır. Dördüncü bölümde, Condillac'ın dil anlayışı ele alınır. Condillac'ın dil anlayışı, Hobbes'un, Leibniz'in Berkeley ve Locke'un gibi düşünürlerin görüşlerinden izler taşımaktadır. Condillac'ın görüşleriyle diğer düşünürlerin görüşleri karşılaştırıldığında Condillac'ın radikal bir nominalizm taraftarı olduğu görüşü öne sürülmektedir. Bununla birlikte bölümde, Hobbes'un ve Leibniz'in Condillac'ın görüşleri üzerindeki tesiri anlatılmaktadır. Condillac'a göre yaratılışı itibarıyla işaretleri var edip kullanması insanın muhakeme yeteneğinden kaynaklanırken hayvanda refleks olarak kendini göstermiştir, bu da iki türü birbirinden ayıran en önemli özelliktir. Sonuç kısmında yazar, Condillac'ın tespitlerini değerlendirmektedir.

Beşinci bölüm *George Berkeley'in Dil ve Anlatım Teorisi* adını taşımaktadır. Bu bölümde Berkeley'in dil anlayışı incelenmektedir. Bölüm, Berkeley'in Locke'un anlam teorisine itirazının değerlendirilmesiyle başlamıştır. Berkeley ve Locke “idea” terimi üzerinden karşılaştırılmış, filozofların görüşlerinin hangi yönüyle birbirlerinden ayrıldığı ele alınmıştır. Görüşler, Berkeley ve Locke'un eserlerinden alıntılar yapılarak desteklenmiştir. Bölüm sonunda Berkeley'in “entelektüelist/ zihinci” ve “davranışçı” bir çizgide yer aldığına dair bir çıkarım yapılmıştır.

Kitabın altıncı bölümü *Jean-Jacques Rousseau'nun Dil Felsefesi* adını taşımaktadır. Bu bölümde *Rousseau'nun dil anlayışının ilham kaynakları*, *Rousseau'ya göre dilin türeyişi ve gelişimi*, *Dil ve müzik* başlıkları yer almaktadır. Condillac, Descartes ve Locke gibi filozofların Rousseau'nun dil anlayışına etkisi sorgulanarak, filozofların görüşlerinden ne derece etkilendiği değerlendirilmiştir. Bölümde Rousseau'nun dil ve müzik arasında kurduğu bağlantıya da değinilerek filozofun görüşlerinin diğer görüşlerden ayrıldığı noktalar ele alınmaktadır. Sonuç kısmında ise Rousseau'nun ilham olduğu filozoflardan Herder'in görüşleri ve Herder'in “tabiat kanunları” yer almaktadır.

Yedinci bölüm *Johann Gottfried Herder'e Göre Dilin Kökeni* adını taşımaktadır. Kitabın bu bölümünde *İlahi ihsan hipotezi*, *Herder'in eleştirel hareket noktası*, *Herder'in gençlik dönemindeki dil görüşü*, *Herder'in olgunluk döneminde dilin kökenine yaklaşımı* başlıkları yer almaktadır. Herder'in dilin kökeni hakkındaki görüşleri, gençlik ve olgunluk dönemindeki ifadeleri mukayese edilerek ele alınmaktadır. Herder gençlik dönemlerinde, dilin insanın içgüdüsünden kaynaklı olarak doğmuş olabileceği düşüncesindedir. Olgunluk döneminde ise dilin “*semavi bir ihsan*” olduğu yönünde tutum sergiler. Ona göre ilk dilin kaynağı insan değil, Tanrıdır. Bunu ispatlamaya yönelik çalışmaları bulunmaktadır. Herder'in görüşleri Süßmilch'in “*ilahi insan hipotezi*” ile ilişkilendirilse de bir noktada birbirinden ayrılmaktadır. Neticede Herder'in görüşleri Condillac,

Rousseau, Süssmilch gibi filozoflarla karşılaştırılarak incelenir. Sonuç kısmında yazar kendi yorumlarını dile getirmektedir.

Sekizinci bölüm *Dilin Kökeni Meselesi Bağlamında Ernest Renan'ın Dil Anlayışı* adını taşımaktadır. *Renan'ın eleştirel hareket noktası, Renan'ın ilham kaynakları, Dilin kökeni problemine yaklaşımı* başlıkları yer almaktadır. Renan'ın dil anlayışı, De Maistre, De Bonald, De Lamennais ve Gioberti gibi isimlerin yazıları hakkındaki eleştirilerinden yola çıkılarak incelenir. Renan'a göre dil, insanın melekelerinden, kendiliğinden ve doğal olarak meydana gelmiştir. Renan'ın düşüncelerinde Auguste Comte ve Herder gibi isimlerin etkili olduğu görülmektedir. Bu çerçevede Herder'in dilin kökenine yönelik yaklaşımları bulunmaktadır. Yazar sonuç kısmında, Renan'ın yaklaşımlarından hareketle kendi çıkarımlarını ortaya koymuştur.

Dokuzuncu bölüm olan *Henri Bergson'da "İmkân" ve "Engel" Olarak Dil* bölümünde *Bergson'a göre dilin kaynağı ve işlevi, Bergson'da bir "engel" olarak dil* başlıkları yer almaktadır. Bergson'un görüşlerinin mercek altına alındığı bölümde, Nurettin Topçu'nun *Bergson* kitabındaki tespitlerine yer verilmektedir. Bergson'a göre dil insanın düşüncelerini aktarmak için bir araçtır. Bergson, insan dilini hayvanların iletişimiyle karşılaştırmıştır. Ona göre insan ve hayvan dilinin kaynağı aynıdır. Hayvan iletişimde sosyalleşmenin önemine dikkat çekmektedir. Bergson'a göre dil bir imkân olduğu kadar düşünceyi kısıtlar yani engeller. Sonuç kısmında, yazarın çıkarımları ve yorumları yer almaktadır.

Onuncu bölüm *Skinner'a İtirazı Bağlamında Chomsky'nin Dil Felsefesi* adını taşımaktadır. *Dil felsefesinde "zihincilik", Psikolojide davranışçılık, Dil felsefesinde davranışçılık, Chomsky'nin davranışçılığa itirazı* başlıkları yer almaktadır. Bölüm, zihinci davranışın ve temsilcilerinin anlatılmasıyla başlamaktadır. Descartes'in "zihinciliği"ne değinilerek Chomsky'nin görüşlerinin filozofun görüşlerinden ne yönde ayrıldığı ve ne yönde etkilendiği tartışılmaktadır. Chomsky'nin Descartes'ten etkilenecek geliştirdiği "kartezyen dilbilim" teorisi anlatılarak teorisinin Descartes'in "zihincilik" anlayışıyla paralellik gösterdiği noktalara değinilmektedir. Descartes dil yetisinin insanın doğası/fıtratı gereği sahip olduğu bir özellik olduğunu savunurken Chomsky ise dilin, insan vücudunda bulunan diğer organlar gibi biyolojik olarak var olduğu ve genetik olarak aktarılan bir yeti olduğu görüşündedir. Bölümün ilerleyen kısımlarında "davranışçılık" akımına yer verilir. Davranışçılığın terim olarak ne anlama geldiği, akımın ne zaman ortaya çıktığı ve *davranışçılık* terimini ilk kullanan önemli temsilcilerinden olan Skinner'dan söz edilmektedir. Dil felsefesinde davranışçılığın nasıl bir karşılık bulduğu gibi konular bahsedilirken Chomsky'nin davranışçılığa itirazı ve tespitleri yer almaktadır. Sonuç kısmında yazar kendi tespitleriyle bölümü tartışmaktadır.

On birinci bölüm *John R. Searle'de toplumsal gerçekliğin kuruluşunda dilin rolü* adını taşımaktadır. Bu bölümde *Austin'in eleştirel hareket noktası ve söz fiilleri görüşü, Searle'ün başlıca kavramları ile ayrımları: Düzenleyici kural-kurucu ayrımı, Kaba olgular-kurumsal olgular ayrımı, Statü işlevi yükleme Kolektif yönelimsellik, Searle'de toplumsal gerçekliğin dille ilişkisi* başlıkları yer

almaktadır. Bölüm başlangıcında söz fiilleri/edimleri teorisinin ortaya çıkışı, teorisinin temellerini atan Austin’in görüşleri incelenmektedir. Ardından Searle’ün görüşleri ele alınmaktadır. Bölümün ilerleyen kısımlarında kaba olgular ve kuramsal olguların açıklanıp ikisi arasındaki ayrıma dikkat çekilmektedir. Searle’ün ilk eserinde kuramsal olgular hakkında yaptığı tespitleri bulunmaktadır. Söz fiilleri/edimleri ile statü işlevi yükleme arasında kurduğu ilişkiden söz edilmektedir. Bölümde geçen bir diğer konu ise kolektif yönelimsellik konusudur. Searle’ün ilk eserinde bu konuya da değinerek tartıştığı noktalara açıklık getirilmiştir. Daha sonrasında Searle’ün “*The Construction of Social Reality*” eserinde dil ve toplumsal gerçeklik arasında kurduğu bağlantıdan, eserindeki tespitlerinden bahsedilmektedir. Bölüm son sayfaları yazarın kendi tespitlerini aktardığı sonuç kısmıyla son bulmaktadır.

Kitap, on ikinci bölümü *Dil felsefesindeki klasik anlayışa karşı Saussure’ün örtük itirazları* ile devam etmektedir. Bölümde 1. *Dilsel işaret/gösterge, işaret edene/gösterene indirgenemez*, 2. *Dil öncesi idealler varsayımı geçersizdir*, 3. *“Anlamlılık”, bir “yerini tutma” olgusu değildir* başlıkları yer almaktadır. Bu bölümde Saussure’ün dilsel işaretlerle ve “dilde anlamlılık” ile ilgili kazandırdığı yeni bakış açısı incelenmiştir. Saussure’ün “işaret eden + işaret edilen” veya “işitsel imge + idea” anlayışından bahsedilmiştir. Locke’un bu konudaki düşüncelerine yer verilmiştir. Sonuç kısmında yazar yorumlarda bulunmuş, Saussure’ün kazandırdığı bu anlayışın Platon’dan beri var olan dil anlayışına bir “meydan okuma” olarak değerlendirmiştir.

On üçüncü ve son bölüm *Dilin türeyişi hakkında dört genel hipotez* bölümüdür. Kitap, 1. *Adam toplama hipotezi*, 2. *Tımar hipotezi*, 3. *Kur hipotezi*, 4. *Öyküleme hipotezi* başlıklarıyla sonlanmaktadır. Kitabın son bölümünde dört hipotezden bu hipotezlerin kimler tarafından hangi eserlerinde öne sürüldüğünden bahsedilmektedir. Her başlıkta filozofların eserleri, bu eserlerdeki tespitleri ayrı ayrı incelenmektedir. Yazar sonuçta bu dört hipotezin dayandığı ortak temelin “evrim teorisi” olduğu yorumunu yapmıştır.

Altınörs’ün eseri dil üzerine yapılan farklı felsefi yaklaşımları karşılaştırmalı olarak bir araya getirirken okuyucuya eleştirel bir bakış açısı sunmaktadır. Bu bağlamda dil bilimi tarihi açısından önemli eserler arasında yer almaktadır. Doç. Dr. Atakan Altınörs’e teşekkür eder, çalışmalarının devamını dileriz.